

**ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΣΗ ΓΕΝΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ
ΔΙΑΛΕΚΤΟ
ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΜΑΚΡΗ, ΝΙΚΟΣ ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ, ΜΑΡΙΟΣ ΑΝΔΡΕΟΥ**

Abstract

This paper deals with gender assignment to nominal loanwords drawing data from Heptanesian, a Greek dialect which has been heavily influenced by Standard Italian and Venetian. The examination of the Heptanesian data reveals that a number of grammatical factors, i.e. phonological, morphological, and semantic, are decisive for the integration of Romance loanwords with respect to gender. It is shown that the structural characteristics of the recipient language (i.e. Greek) contribute considerably to the final outcome of the borrowing process. Moreover, we shed light on the way nominal inflection operates as a testing hypothesis field for a plethora of language-contact theoretical approaches.

Λέξεις Κλειδιά: επαφή γλωσσών, γένος, ονοματικά δάνεια, Επτανησιακή

1. Εισαγωγή

Ένα από τα βασικά ζητήματα που έχουν απασχολήσει την έρευνα τα τελευταία χρόνια είναι ο δανεισμός λεξιλογίου και η απόδοση μορφολογικών χαρακτηριστικών (ενσωμάτωση) στα δάνεια στοιχεία (Haspelmath, 2008). Το συγκεκριμένο ερώτημα είναι ιδιαίτερος σημαντικό γιατί (α) μπορεί να μας δείξει πώς λειτουργούν, τόσο το σύστημα της γλώσσας που επηρεάζει (γλώσσα-πηγή), όσο και το σύστημα της γλώσσας που επηρεάζεται (γλώσσα-στόχος) σε καταστάσεις γλωσσικής επαφής και (β) να συνθέσει τη γενικότερη εικόνα της μορφολογικής δημιουργικότητας (βλ. Aikhenvald, 2003, 2006· Ralli 2012α,β, 2013).

Το παρόν άρθρο εξετάζει τα ονοματικά δάνεια της Επτανησιακής τα οποία έχουν εισαχθεί κυρίως από τη Βενετσιάνικη διάλεκτο με την οποία βρισκόταν σε συνεχή επαφή λόγω ιστορικών συγκυριών. Η Επτανησιακή διάλεκτος δεν έχει μελετηθεί επαρκώς, καθώς πολλοί μελετητές θεωρούσαν ότι δεν αποκλίνει σημαντικά από την Κοινή Νέα Ελληνική (Κοντοσόπουλος, 2000). Ωστόσο, η Επτανησιακή αποτελεί πολύ σημαντική πηγή δεδομένων για τη διερεύνηση μορφολογικών συστημάτων σε γλωσσική επαφή, γεγονός που έχει παραβλεφθεί σημαντικά.

Βασικό μορφολογικό χαρακτηριστικό των ουσιαστικών της Ελληνικής είναι ο χαρακτηρισμός τους ως προς το γένος. Στοιχεία τα οποία εισάγονται στην Ελληνική από μία άλλη γλώσσα πρέπει να φέρουν γένος ακόμα και αν δεν εντάσσονται κανονικά στο κλιτικό σύστημα (άκλιτα) (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1994). Η απόδοση γένους σε

γηνεή ουσιαστικά έχει απασχολήσει εκτενώς την έρευνα και ένα πλήθος δομικών και σημασιολογικών στοιχείων έχουν προταθεί για την απόδοση γένους στα ουσιαστικά (βλ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη κ.ά., 2003). Ωστόσο, λίγες είναι οι μελέτες που εστιάζουν στην απόδοση γένους σε δάνεια ουσιαστικά.

Στόχος του παρόντος άρθρου είναι η εξέταση της απόδοσης γένους κατά τη μετάβαση από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο. Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη εστιάζει: (α) στους γραμματικούς παράγοντες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην απόδοση γένους και (β) στις στρατηγικές που ακολουθούνται από τους φυσικούς ομιλητές του συστήματος για να αποδώσουν γένος στα ουσιαστικά που εισέρχονται στη γλώσσα ως προϊόν δανεισμού. Η δομή της εργασίας είναι η εξής: στην ενότητα 2, παραθέτουμε τις βασικές έννοιες που σχετίζονται με τη γλωσσική επαφή και στην ενότητα 3, αναλύουμε την έννοια της ενσωμάτωσης δανείων. Στην ενότητα 4, εξετάζουμε την απόδοση γένους αναλύοντας την ιδιότητα τους γένους (4.1) και τα κριτήρια απόδοσης γένους στα δανειζόμενα ουσιαστικά (4.2). Στην ενότητα 5, αναλύουμε τα δεδομένα της Επτανησιακής.

2. Δανεισμός ουσιαστικών

Ως *γλωσσική επαφή* ορίζεται η χρήση περισσότερων της μίας γλώσσας στον ίδιο χώρο την ίδια χρονική στιγμή (Thomason, 2001: 2). Το άμεσα παρατηρούμενο αποτέλεσμα της γλωσσικής επαφής είναι μία αλλαγή στο λεξιλόγιο της γλώσσας-στόχου μέσω της εισαγωγής μίας γραμματικής δομής ή μίας λεξικής μονάδας. Αυτή η διαδικασία ονομάζεται *δανεισμός*¹ (borrowing, Haugen 1950). Οι γλώσσες που εμπλέκονται χαρακτηρίζονται ανάλογα με το ρόλο τους ως γλώσσα-πηγή (source language) και γλώσσα-στόχος (target language) (Haugen 1950).

Η γλωσσική επαφή είναι φαινόμενο αναπόσπαστο από κάθε ανθρώπινη γλώσσα, δεδομένου ότι η γλώσσα συνιστά καθολικά κοινωνικό προϊόν και μέσο επικοινωνίας (Χατζιδάκις, 1915: 103). Τα τεμάχια που επηρεάζονται από το δανεισμό ονομάζονται *δάνεια* (borrowings, loans) ή *μεταφορές* (transfers)² και υπόκεινται σε διαφορετικές ταξινομήσεις ανάλογα με διάφορα κριτήρια, όπως είναι ο βαθμός ενσωμάτωσής τους στη γλώσσα αποδέκτη, η συχνότητα χρήσης τους κ.ά. (βλ. Bloomfield, 1933³ van Coetsem, 1988). Η επικρατούσα άποψη είναι ότι μονάδες από όλα τα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης μπορούν να υποβληθούν σε διαδικασία δανεισμού και ουσιαστικά διαφοροποιείται ο βαθμός αποδοχής τους από το σύστημα της γλώσσας-στόχου. Το

¹ Ο Johanson (2002: 8) ισχυρίζεται πως ο όρος ‘δανεισμός’ είναι παραπλανητικός, καθώς υπονοεί κλοπή από τη γλώσσα-πηγή ενός στοιχείου που ανήκει σε αυτήν και είναι υπέρ της χρήσης του όρου «αντιγραφή» (copying), που εντείνει τη δημιουργική χρήση ενός τεμαχίου στη γλώσσα-στόχο με ή χωρίς τις σημασίες που εκφράζει στη γλώσσα-πηγή. Αντί αυτού του όρου, έχουν χρησιμοποιηθεί στη βιβλιογραφία οι εξής: «παρεμβολή» (*interference*, Weinreich, [1953] 1964⁴ Thomason & Kaufman, 1988), «συμβατότητα» (*congruence*, Corne, 1999⁵ Mufwene, 2001), «σύγκλιση» ή «τριβή» (*convergence ή attrition*, Myers-Scotton, 2002), «μεταφορά» (*transfer*, Heine & Kuteva, 2005: 4). Ο Matras (2009) χρησιμοποιεί τον όρο «αντιγραφή» (replication) για να τονίσει την αξιοποίηση ενός τεμαχίου σε συγκεκριμένο περιεχόμενο, με σκοπό την ικανοποίηση ενός συγκεκριμένου επικοινωνιακού στόχου.

² Αντί των δανείων ο Τριανταφυλλίδης (1963: 12) χρησιμοποιεί τον όρο «ξένες λέξεις» για να περιγράψει λέξεις, οι οποίες εισήχθησαν για χρήση όχι από την εγχώρια γλώσσα, αλλά από άλλο γλωσσικό σύστημα.

λεξιλόγιο χαρακτηρίζεται αδιαμφισβήτητα από υψηλή δανεισιμότητα (Weinreich, [1953] 1964· Thomason & Kaufman, 1988· Haspelmath & Tadmor, 2009).

3. Ενσωμάτωση δανείων

Ο δανεισμός στοιχείων δεν μπορεί να εννοηθεί ως μία απλή διαδικασία, καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις τα δύο συστήματα παρουσιάζουν διαφορές μεταξύ τους. Επομένως, για να εισαχθεί ένα στοιχείο από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο πρέπει να γίνει ενσωμάτωση. Με τον όρο *ενσωμάτωση* αναφερόμαστε στις τυπικές αλλαγές στις δάνειες λέξεις, οι οποίες είναι απαραίτητες για να συμμορφωθούν τα δάνεια στις δομές της γλώσσας στόχου (Winter-Froemel, 2008: 156, υποσημ. 1).

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ενσωμάτωσης αναλύεται από τη Ralli (2012a, β) η οποία συγκρίνει την προσαρμογή των ρηματικών δανείων σε δύο Νεοελληνικές διαλέκτους, την Επτανησιακή και τη Griko. Κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα και των δύο συστημάτων είναι η γλωσσική επαφή που έχουν δεχτεί από ιταλικές διαλέκτους (Salentino). Η μεν Επτανησιακή έχει δεχτεί επίδραση από τη Βενετσιάνικη διάλεκτο, ενώ η Griko έχει δεχτεί επίδραση από τις τοπικές ρομανικές διαλέκτους και την πρότυπη Ιταλική (βλ. και παρακάτω). Με βάση τη Ralli, οι δύο διάλεκτοι ακολουθούν μια διαφορετική στρατηγική ενσωμάτωσης ρηματικών δανείων. Η Επτανησιακή επιστρατεύει την στρατηγική της άμεσης εισαγωγής, ενώ στην Griko τα ρηματικά δάνεια αναλύονται δομικά και επιστρατεύεται η έμμεση εισαγωγή που περιλαμβάνει τη βοηθητική παρουσία ενός ρηματοποιητή *-ε-*, που τοποθετείται ανάμεσα στη βάση και την κατάληξη και χρησιμοποιείται για την παραγωγή ρημάτων από ουσιαστικά ή ρήματα:

(1)

(α) *προτεστάρ-ω* ‘διαμαρτύρομαι’ Επτανησιακή < *protestar* Ιταλ.

(β) *νατ-έ-ω* ‘κολυμπάω’ Griko < *natare* Sal.

4. Απόδοση γένους

4.1 Η ιδιότητα του γένους

Η ύπαρξη εκτενούς βιβλιογραφίας με σημείο εστίασης τη διερεύνηση του γραμματικού γένους πιστοποιεί ότι το γένος συνιστά σημαντική γραμματική κατηγορία. Το γένος θεωρείται μία περίπλοκη και αρκετά ιδιαίτερη γραμματική κατηγορία. Σύμφωνα με τον Hockett (1958: 231), τα γένη αποτελούν «τάξεις ονομάτων και αποτυπώνονται στη συμπεριφορά των συνδεδεμένων λέξεων». Ο Corbett (1991) διατείνεται ότι το γένος αποτελεί εγγενές και αφηρημένο χαρακτηριστικό των ονομάτων και είναι αποθηκευμένο στο νοητικό λεξικό ως μέρος των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του κάθε ουσιαστικού και δεν αντιπροσωπεύει μόνο την τάξη των ονομάτων, αλλά και ολόκληρη την κατηγορία.

Το γένος εμφανίζεται υποχρεωτικά μέσω της συμφωνίας. Σε γλώσσες που έχουν συστήματα γένους, η εκχώρηση γένους μπορεί να βασίζεται σε σημασιολογικά και τυπικά κριτήρια. Ο Corbett (1991) προβαίνει στην τυπολογία των συστημάτων απόδοσης γένους και των αντίστοιχων κανόνων. Πιο αναλυτικά, υπάρχουν σημασιολογικοί κανόνες, σύμφωνα με τους οποίους το γένος αποδίδεται βάσει της

σημασίας ενός ουσιαστικού, καθώς και τυπικοί κανόνες, κατά τους οποίους το γένος αποδίδεται βάσει της μορφής ενός ουσιαστικού.

Το γένος διαιρείται σε γραμματικό και φυσικό. Το γραμματικό γένος είναι ένα σύστημα ταξινόμησης που παρουσιάζεται στη γλώσσα. Κάθε ονοματικό στοιχείο φέρει εγγενώς μία τιμή της γραμματικής κατηγορίας που ονομάζεται γένος. Οι τιμές που υπάρχουν σε μια δεδομένη γλώσσα (εκ των οποίων υπάρχουν συνήθως δύο ή τρεις) ονομάζονται τα γένη της γλώσσας αυτής.

Το φυσικό γένος είναι ένα γένος στο οποίο αναμένεται να ανήκει με βάση τις σχετικές ιδιότητες ενός ουσιαστικού, μίας αντωνυμίας ή μίας ονοματικής φράσης. Αυτές οι ιδιότητες περιλαμβάνουν την έννοια του έμφυχου και του ανθρόπινου, οι οποίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το φυσικό γένος. Αυτό συνήθως μεταφράζεται σε αρσενικό ή θηλυκό, ανάλογα με το βιολογικό φύλο του αντικειμένου αναφοράς. Ωστόσο, δεν παρατηρείται πάντα αναγκαστική σύμπτωση του γραμματικού γένους ενός ουσιαστικού με το φυσικό του γένος. Από την άλλη πλευρά, έχει υποστηριχθεί ότι το γραμματικό γένος δεν έχει σημασιολογικές συσχετίσεις. Σύμφωνα με τον Aksenov (1984), όλες οι γλώσσες που φέρουν την ιδιότητα του γένους διχοτομούνται σε ένα σημασιολογικό και σε ένα μη-σημασιολογικό πόλο.

Διαγλωσσικά, το γένος δεν εμφανίζεται σε όλες τις γλώσσες. Η ύπαρξη γλωσσών που πραγματώνουν μόνο σε φυσικό επίπεδο το γένος, καθώς δεν έχουν γραμματικό γένος (π.χ. Αγγλική, Τουρκική, Ουγγρική), είναι ευρέως γνωστή. Συνεπώς, το γραμματικό γένος δεν είναι διαγλωσσικά υποχρεωτικό, και από την άποψη αυτή συχνά θεωρείται ως μια «λιγότερο κεντρική κατηγορία» (βλ. Trudgill, 1999: 134).

Γι' αυτό το λόγο, συχνά εξαιρείται η σημασιολογική αυθαιρετότητα του γένους (βλ., μεταξύ άλλων Hickey, 1999) και ο ομολογουμένως μη καθολικός του χαρακτήρας, καθώς συγκριτικά με άλλες γραμματικές κατηγορίες, το γένος δεν εξυπηρετεί κάποια συγκεκριμένη λειτουργία ούτε στη γραμματική, αλλά ούτε και στην ανθρώπινη επικοινωνία, αν λάβει κανείς υπόψη του το σημαντικό αριθμό γλωσσών που υπάρχουν χωρίς αυτή τη κατηγορία στο σύστημά τους.

4.1.1 Το γένος στη Νέα Ελληνική

Η Κοινή Νέα Ελληνική (εφεξής KNE) έχει ένα σύστημα τριών τιμών γένους: αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο. Το γένος στην KNE είναι μια εγγενής και αφηρημένη ιδιότητα των ουσιαστικών και σε αρκετές περιπτώσεις ούτε η σημασιολογία, ούτε η μορφολογία φαίνεται να ευθύνονται για την απόδοση μίας συγκεκριμένης γραμματικής τιμής γένους (Ράλλη, 2003). Το γένος αποτελεί ένα λεξικό χαρακτηριστικό που συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία σχηματισμού λέξεων στην Ελληνική και μπορεί να προσδιοριστεί τόσο στο θέμα, όσο και το παραγωγικό επίθημα της λέξης (Ράλλη, 2003· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Χειλά-Μαρκοπούλου, 2003). Το γένος διαδραματίζει ενεργό ρόλο στο δανεισμό (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Χειλά-Μαρκοπούλου, 2003).

Οι περισσότερες ΝΕ διάλεκτοι ακολουθούν αυτή τη διάκριση σε τρεις τιμές στο σύστημα του γένους τους (εκτός από ορισμένες ενδιαφέρουσες περιπτώσεις, βλ. μεταξύ άλλων, Karatsareas (2011) για Καππαδοκικά τα οποία έχουν χάσει το σύστημα του γένους). Τα Κατωιταλιώτικα και τα Επτανησιακά διατηρούν ακόμη τρία γένη στο σύστημά τους, αν και τα τελευταία χρόνια το σύστημα του γένους τους έχει υποστεί γλωσσική αλλαγή, δεδομένου ότι ο μεταπλασμός των κλιτικών τάξεων (cross-paradigmatic levelling) έχει οδηγήσει στην αλλαγή γένους συγκεκριμένων

ουσιαστικών. Ο Χατζιδάκις (1907: 47) παρατηρεί ότι το φαινόμενο μεταβολής γένους είναι πολύ συνηθισμένο στην ΚΝΕ και τις διαλέκτους της, π.χ. *το άνθος* (ουδ.) – *ο αθός* (αρσεν.).

4.1.2 Γένος στα Επτανησιακά και την Ιταλική

Η Ιταλική έχει την κατηγορία του γένους και μάλιστα *εμφανές σύστημα γένους* (overt gender system, Aronoff, 1998: 8), καθώς το γένος εκδηλώνεται φωνολογικά επάνω στο ουσιαστικό. Η Ιταλική έχει δύο τιμές γένους, το αρσενικό και το θηλυκό γένος. Τα Επτανησιακά έχουν τρεις διαφορετικές τιμές γένους στο σύστημα γένους τους. Τα ουσιαστικά μπορούν να ανήκουν σε αρσενικό, θηλυκό ή ουδέτερο γένος.

Υπό αυτό το πρίσμα, είναι ιδιαίτερος ενδιαφέρον να διερευνησουμε με ποιους τρόπους και ποιους μηχανισμούς το διαθέσιμο γλωσσικό υλικό της γλώσσας-πηγής που υπάρχει σε δύο γένη θα διοχετευθεί στα τρία γένη της γλώσσας-στόχου. Παρακάτω, θα δούμε αναλυτικά τον τρόπο με τον οποίο μορφολογικοί, φωνολογικοί και σημασιολογικοί παράγοντες, είτε μεμονωμένα είτε συνεργατικά, καθορίζουν την απόδοση γένους στις δάνειες λέξεις.

4.2 Ενσωμάτωση δανείων και γένος

Ο Matras (2009: 174) υποστηρίζει ότι οι γλώσσες που αποδίδουν γένος στα ουσιαστικά τους, ομοίως το κάνουν και στα δανειζόμενα ουσιαστικά. Αναφέρει τη δυνατότητα διατήρησης ή αλλαγής της ταυτότητας του γένους ακόμα και ανάμεσα σε γλώσσες με ομοειδή συστήματα απόδοσης γένους. Ουσιαστικά που μεταφέρθηκαν από τις Ρομανικές διαλέκτους (Ιταλική και Βενετσιάνικη) στις ελληνικές διαλέκτους μπορούν είτε να διατηρήσουν είτε να τροποποιήσουν την τιμή του γένους την οποία φέρουν.

Σύμφωνα με την Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1994), σε ουσιαστικά δάνεια από άλλες γλώσσες οι φυσικοί ομιλητές της Ελληνικής αποδίδουν συνήθως μία τιμή γένους. Ο Χατζιδάκις (1907: 49) αναφέρει και τη δυνατότητα απόδοσης διπλού γένους στα δάνεια ουσιαστικά, όπως π.χ. *το στυλό*, κατά τα ισοσύλλαβα ουδέτερα σε *-ό* αλλά και *ο στυλός*, ακολουθώντας τα αρσενικά σε *-ος*. Το ερώτημα, λοιπόν, είναι να βρούμε ποιο είναι *το σύστημα απόδοσης γένους*³ σε καταστάσεις προσαρμογής δανείων.

Οι Corbett (1991), Thornton (2001) και Winford (2010), μεταξύ άλλων, έχουν συνεισφέρει με την έρευνά τους στη δημιουργία ορισμένων κριτηρίων, τα οποία επενεργούν στην απόδοση του γένους των δανειζόμενων ουσιαστικών. Ο Stolz (2009) επισημαίνει ότι η γλώσσα πηγή είναι δυνατό να επιστρατεύσει ειδικές στρατηγικές, όπως την προτίμηση για το *προεπιλεγμένο γένος* (default gender) ή για μία στοχευμένη τάξη ονομάτων με συγκεκριμένο γένος.

Αναφορικά με τη μορφολογική προσαρμογή των δανείων, η Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1994: 188) αναφέρει δύο στάδια, εκ των οποίων το πρώτο εστιάζει στην ένταξη του δανείου σε μια γραμματική κατηγορία αποκτώντας το γένος του και ακολουθείται από το δεύτερο στάδιο μορφολογικής προσαρμογής, με την ένταξη του δανείου σε κάποιο κλιτικό παράδειγμα, αν πρόκειται για κλιτό μέρος του λόγου και τη συμμετοχή του σε διαδικασίες σχηματισμού λέξεων, δηλαδή στην παραγωγή και τη

³ Συστήματα απόδοσης ονομάζονται τα μοντέλα γλωσσικής ικανότητας των φυσικών ομιλητών και η απόδοση αφορά τη μορφή και τη σημασία (Corbett, 1991: 98).

σύνθεση. Στις επόμενες ενότητες, θα δούμε αναλυτικά τα κριτήρια απόδοσης γένους με δεδομένα από την Επτανησιακή.

5. Δεδομένα

5.1 Η επτανησιακή διάλεκτος

Η Επτανησιακή είναι η διάλεκτος που ομιλείται στην Κέρκυρα, τους Παξούς, τα γύρω νησιά (Οθωνοί, Ερεϊκούσα, Μαθράκι, Αντίπαξοι), την Κεφαλλονιά, την Ιθάκη και τη Ζάκυνθο. Ο Κοντοσόπουλος (2000: 67) εξαιρεί από τα Επτανησιακά το ιδίωμα της Λευκάδας, λόγω του βόρειου φωνηεντισμού⁴ που επιδεικνύει, καθώς μοιάζει με αυτά της Στερεάς Ελλάδας, εν αντιθέσει με τον νότιο φωνηεντισμό των υπόλοιπων Επτανήσων.

Η Επτανησιακή έχει επηρεαστεί σημαντικά από τα Βενετσιάνικα, διότι η περιοχή των Επτανήσων ήταν υπό ενετική κατοχή από τον 14^ο μέχρι τον 19^ο αι. μ.Χ. Ωστόσο, η ενετική κατοχή δεν παρεμπόδισε την επικοινωνία και επαφή με την ηπειρωτική Ελλάδα και ιδιαιτέρως με τις γειτονικές περιοχές της Ηπείρου και της Πελοποννήσου. Έτσι εξηγείται και το γεγονός ότι ο Trudgill (2003: 58-59) βάζει στην ίδια ομάδα τα Επτανησιακά μαζί με την Πελοποννησιακή διάλεκτο και τα ιδιώματα της δυτικής Ηπείρου, λόγω των σημαντικών ομοιοτήτων που επιδεικνύουν, παρά τις μεταξύ τους διαφοροποιήσεις.

Για αυτούς τους λόγους, τα Επτανησιακά ιδιώματα δεν διερευνήθηκαν επαρκώς σε γλωσσολογικό επίπεδο, διότι θεωρήθηκε από πολύ νωρίς ότι αποτέλεσαν τη βάση της Κοινής Νεοελληνικής από κοινού με την Πελοποννησιακή διάλεκτο και ως εκ τούτου, δεν απέκλιναν σημαντικά από αυτή (βλ. σχετικά, μεταξύ άλλων, Browning, 1991: 137· Κοντοσόπουλος, 2000: 67-68).

Οι επιρροές των Ενετών ήταν αξιοσημείωτες σε όλους τους τομείς και εξαιτίας αυτής της μακροχρόνιας παρουσίας -ιδιαιτέρως- στην Κέρκυρα διαμορφώθηκε ένα μεικτό ιδίωμα, η κερκυραϊκή διάλεκτος η οποία ονομάστηκε και «*dialetto corcirese*». Η γλώσσα αυτή ήταν το αποτέλεσμα ανάμειξης των Βενετικών Ιταλικών, που ήταν και η επίσημη γλώσσα στην Κέρκυρα και των ντόπιων Ελληνικών.⁵ Ομοίως, ανάλογη είναι και η επίδραση στα Κεφαλλονίτικα και δευτερευόντως στα Ζακυνθινά, τα Θιακά και τα Κυθηραϊκά, τα οποία χαρακτηρίζονται από μεγάλο αριθμό δάνειων λέξεων από την Ιταλική, εκ των οποίων πολλές επιβιώνουν ως τις μέρες μας. Συνεπώς, οι ιδιαιτερότητες των ιδιωμάτων αυτών οφείλονται στις σημαντικές επιδράσεις από τις αντίστοιχες ρομανικές διαλέκτους (Παπαγεωργίου, 1994· Κοντοσόπουλος, 2000: 68, 72).

Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχουν συστηματικές σύγχρονες γλωσσολογικές μελέτες για την Επτανησιακή. Υπάρχουν μόνο μεμονωμένες επιμέρους έρευνες και συλλογές διαλεκτικού υλικού, οι οποίες επικεντρώνονται στην καταγραφή της «ιδιάζουσας» προφοράς και του «αποκλίνοντος» λεξιλογίου των ιδιωμάτων αυτών. Η πλειοψηφία των μελετών εστιάζει στα Κερκυραϊκά. Οι εν λόγω έρευνες έχουν διεξαχθεί με παραδοσιακή μεθοδολογία και στοχεύουν κυρίως στη σύγκριση με την Κοινή Νεοελληνική, στην ανάδειξη των διαφορών με αυτήν ή με την Αρχαία Ελληνική, αλλά

⁴ Ο βόρειος φωνηεντισμός συνίσταται στα εξής δύο φωνολογικά φαινόμενα: την αποβολή των ψηλών φωνηέντων ή κώφωση (high vowel loss) και την ανύψωση (raising).

⁵ Πρέπει να σημειωθεί ότι η Βενετσιάνικη διάλεκτος ήταν μία ποικιλία με πολύ υψηλό κύρος στα Επτάνησα.

και στη μελέτη της υποχώρησης των ιδιωμάτων και τη σταδιακή αντικατάστασή τους από τη Κοινή Νεοελληνική (βλ. μεταξύ άλλων Αλεξιάκης, 2005· Σαλβάνος, 1969· Χυτήρης 1982, 1987). Συνολικά, απουσιάζει μία ολική και συστηματική γλωσσολογική προσέγγιση των Επτανησιακών ιδιωμάτων.

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα γλωσσολογική μελέτη επικεντρώνεται στις Επτανησιακές διαλέκτους, οι οποίες ήρθαν σε επαφή με Ρομανικές ποικιλίες και συγκεκριμένα με τη Βενετσιάνικη και την Ιταλική, δύο γλωσσικά συστήματα που χαρακτηρίζονται ως ημιαναλυτικά και διαχτυτικά και υπάγονται στην Ινδοευρωπαϊκή οικογένεια γλωσσών. Τα δεδομένα μας αντλούνται από τις διαθέσιμες γραπτές πηγές, τις βάσεις δεδομένων και το ψηφιοποιημένο υλικό του *Εργαστηρίου Νεοελληνικών Διαλέκτων του Πανεπιστημίου Πατρών* (μεταξύ άλλων, Αγγελόπουλος, 2008· Αλεξιάκης, 2005· Γαζής, 1993· Ζώης, 1963· Κασιμάτης, 1996· Κόλλας, 1960· Κόμης, 1996· Πανταζάτος, 2000· Πομόνης-Τζαγκλάρας, 2007· Σκιαδαρέσης, 1959· Στράνη, 2010).

5.2 Σημαιολογικοί παράγοντες απόδοσης γένους

5.2.1 Γένος προεπιλεγμένο (default gender)

Ένα βασικό ερώτημα που ανακύπτει αφορά στο εάν υπάρχει μία τιμή γένους η οποία μπορεί να θεωρηθεί ως *προεπιλεγμένο γένος* (default gender). Η έννοια του προεπιλεγμένου γένους έχει χρησιμοποιηθεί με πολλές διαφορετικές έννοιες στη βιβλιογραφία και συνδέεται και με τη λιγότερο μαρκαρισμένη επιλογή (markedness) (βλ. Corbett & Fraser, 1999).

Ως προεπιλεγμένο γένος ορίζεται η τιμή με τα περισσότερα μέλη (Aikhenvald, 2004). Για παράδειγμα, στις περισσότερες Ινδοευρωπαϊκές και αφροασιατικές γλώσσες, όπου το γένος περιλαμβάνει δύο τιμές, αρσενική και θηλυκή, το πρωτοτυπικό γένος είναι το αρσενικό, ενώ πιο σπάνια είναι η περίπτωση του θηλυκού να αποτελεί το πρωτοτυπικό γένος. Τα πιο άμεσα παραδείγματα προεπιλεγμένου γένους εντοπίζονται στην απόδοση γένους σημαιολογικού τύπου (Corbett & Fraser, 1999: 74). Σε καταστάσεις γλωσσικής επαφής, υπάρχει μια σαφής τάση απόδοσης ενός συγκεκριμένου γένους στα δάνεια, εκτός από συγκεκριμένες περιπτώσεις όπου ειδικές αναλογίες παρεμβαίνουν για να τα κατατάξουν σε άλλο γένος (Haugen, 1950: 217).

5.2.1.1 [-ανθρώπινα]

Σύμφωνα με τις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου (2003: 24), στα ονόματα με το χαρακτηριστικό [-ανθρώπινο] οι κλιτικές τάξεις οι οποίες συνδυάζονται με ένα συγκεκριμένο γένος αποκτούν κατά προτεραιότητα νέα μέλη στην ενσωμάτωση των δανείων. Η πλειοψηφία των δανείων κατηγοριοποιούνται ως ουδέτερα, αλλά και σε μικρότερη κλίμακα ως θηλυκά (Χριστοφίδου, 2003: 120). Αυτό επαληθεύει τη θέση ότι το ουδέτερο είναι το αμαρκάριστο γένος της Ελληνικής (βλ. Dressler, 1997· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1994: 191):

(2) *το τρακτέρι* ΟΥΔ < Αγγλ. *tractor*

Στα δεδομένα που εξετάσαμε, η συντριπτική πλειοψηφία των δανείων από την Ιταλική εντάσσονται στην κατηγορία του ουδέτερου. Πιο συγκεκριμένα, οι ουδέτερες δάνειες λέξεις χωρίζονται σε εκείνες που λήγουν σε *-o* (3α) και σε εκείνες που τελειώνουν σε *-i* (3β).

(3)

(α) Ουδέτερα ουσιαστικά σε -o

σοδισφάτσιο ΟΥΔ ‘ικανοποίηση’ < Ιταλ. *sodisfazione*/ Βεν. *sodisfaziòn* ΘΗΛ

σκόρσο ΟΥΔ ‘ξαφνική ταραχή από τράνταγμα’ < Ιταλ./Βεν. *scosso* ΑΡΣ & *scossa* ΘΗΛ ‘σοκ’

σουλίτζιτο ΟΥΔ ‘φροντίδα, επιμέλεια, μέριμνα, ταχύτητα, γρηγοράδα, προθυμία’ < Ιταλ. *sollecitudine* ΘΗΛ

(β) Ουδέτερα ουσιαστικά σε -i

τσεκίνι ΟΥΔ ‘παλιό βενετσιάνικο χρυσό νόμισμα’ < Βεν. *lo zéchin* ΑΡΣ

λαστρόνι ΟΥΔ ‘τζάμι μεγάλων διαστάσεων’ < Βεν. *lastròn* ΑΡΣ

τελέρι ΟΥΔ ‘πλαίσιο για τοποθέτηση τζαμιού’ < Βεν. *telèr* ΑΡΣ

στρατόνι ΟΥΔ ‘δρομάκι’ < Ιταλ. *stradone* ΑΡΣ

εντουκασιόνι ΟΥΔ ‘εκπαίδευση’ < Ιαλ. *educazione* ΘΗΛ

κουμερκί ΟΥΔ ‘εμπόριο’ < Ιταλ. *commercio* ΑΡΣ

Στα δεδομένα μας, το ουδέτερο μπορεί να θεωρηθεί ως το προεπιλεγμένο γένος για τα [-ανθρώπινα], καθώς ενσωματώνει τους περισσότερους δάνειους νεολογισμούς. Η πρωτοτυπική κλιτική τάξη των δανείων της Επτανησιακής με το χαρακτηριστικό [-ανθρώπινο] είναι η ΚΤ5, που αποτελείται αποκλειστικά από ουδέτερες λέξεις που τελειώνουν σε *-o* (Ράλλη, 2005). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι κάποια ουδέτερα ουσιαστικά κατατάσσονται και στην ΚΤ6 και λήγουν σε *-i*. Αυτή η διαπίστωση έρχεται σε αντίθεση με την άποψη της Χριστοφίδου (2003: 105), η οποία υποστηρίζει ότι η πλειοψηφία των δάνειων ονομάτων ενσωματώνεται στην Ελληνική ως ουδέτερα κλιτικής τάξης 6. Σε ένα ευρύτερο επίπεδο, επαληθεύεται η άποψη ότι το ουδέτερο είναι το αμαρκάριστο γένος για τα άγνωστα (Andrews, 1986· Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 1990).

5.2.1.2 [+ανθρώπινο]

Σύμφωνα με τη Ράλλη (2003: 543), ο κύριος παράγοντας που ρυθμίζει το γραμματικό γένος στα ουσιαστικά με το χαρακτηριστικό [+ανθρώπινο] είναι το φυσικό γένος, δηλαδή το φύλο (sex). Η Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1994: 191) επισημαίνει ότι κατά την ενσωμάτωση των δανείων παρατηρείται μία τάση για εναρμονισμό του φυσικού και του γραμματικού γένους για τα ουσιαστικά με το χαρακτηριστικό [+ανθρώπινο].

Για παράδειγμα, το ουσιαστικό *αβοκάτος* που σημαίνει ‘δικηγόρος’, δηλώνει άρρενα και του αποδίδεται το αρσενικό γένος, ενώ το ουσιαστικό *φέμενα* σημαίνει ‘γυναίκα’ και του αποδίδεται το θηλυκό γένος:

(4)

αβοκάτος ΑΡΣ ‘δικηγόρος’ < Ιταλ. *avvocato*/ Βεν. *avocato* ΑΡΣ

τσαβατίνος ΑΡΣ ‘κακός μάστορας’ < Βεν. *javatìn* ΑΡΣ

μπαρτσινέβελος/ μπαρτινέλος ΑΡΣ ‘προϊστάμενος, αφεντικό’ < Βεν. *parcenèvole* ΑΡΣ
ινφερμιέρης ΑΡΣ ‘νοσοκόμος’ < Ιταλ. *infermiere* ΑΡΣ
προφασόρας ΑΡΣ ‘καθηγητής’ < Ιταλ. *professore/* Βεν *professòr* ΑΡΣ
φέμενα ΘΗΛ ‘γυναίκα’ < Βεν. *femena* ΘΗΛ
μπαρόνα ΘΗΛ ‘κυρία που προσποιείται τη βερονέζα’ < Βεν. *barona* ΘΗΛ

Μέσα από τα διαλεκτικά δεδομένα επικυρώνεται, λοιπόν, η θέση ότι το γένος των ουσιαστικών με το χαρακτηριστικό [+ανθρώπινο] είναι εν μέρει «προβλέψιμο», σε αντίθεση με το γένος των ουσιαστικών με το χαρακτηριστικό [-ανθρώπινο] το οποίο είναι αυθαίρετο (Doleschal, 1993). Στα Επτανησιακά παρατηρείται χρήση της δάνειας λέξης με πλήρη ενσωμάτωσή της στο κλιτικό σύστημα της Ελληνικής.

5.2.2 Εννοιολογικός συσχετισμός (concept association)

Ο Χατζιδάκις (1907: 57) υποστηρίζει ότι η απόδοση γένους στα δάνεια ουσιαστικά σε κάποιες περιπτώσεις συνδέεται με σημασιολογικούς παράγοντες, δηλαδή η απόδοση γένους γίνεται αναλογικά με το γένος άλλων σημασιολογικά συσχετιζόμενων λέξεων (αντώνυμων ή συνώνυμων). Ο Corbett (1991: 71) εισάγει την *αρχή του εννοιολογικού συσχετισμού* για να εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο οι ομιλητές μπορούν να αποδώσουν γένος βάσει του αντικειμένου αναφοράς.⁶ Στο ίδιο πνεύμα, ο Clyne (1991: 170-172) αναφέρει ότι η απόδοση γένους σε δάνειες λέξεις από την Αγγλική σε γλώσσες οι οποίες αποδίδουν τιμή γένους γίνεται με βάση την αντιλαμβανόμενη συνωνυμότητα.

Στα δεδομένα που εξετάσαμε εμφανίζονται ονόματα των οποίων το γένος καθορίζεται με βάση έναν σχηματισμό που ήδη υπάρχει και έχει παρόμοια σημασία στη γλώσσα αποδέκτη. Για παράδειγμα, η λέξη *αγιούντα* στο (5) ενσωματώνεται στο σύστημα ως θηλυκό ουσιαστικό με βάση το γένος της συνώνυμης λέξης *προσθήκη*, η οποία είναι επίσης γένους θηλυκού:

(5)

κάμπια ΘΗΛ ‘αλλαγή’ < Βεν./Ιταλ. *cambio* ΑΡΣ (*αλλαγή* ΘΗΛ)
αγιούντα ΘΗΛ ‘προσθήκη’ < Ιταλ. *aggiunto* ΑΡΣ (*προσθήκη* ΘΗΛ)
πιτόκα ΘΗΛ ‘ψείρα’ < Ιταλ. *pidocchio* ΑΡΣ (*ψείρα* ΘΗΛ)
λάτος ΑΡΣ ‘τενεκές’ < Ιταλ. *latta/*Βεν *lata* ΘΗΛ (*τενεκές* ΑΡΣ)

Σύμφωνα με τις Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Χειλά-Μαρκοπούλου (2003: 27) ένας ακόμα παράγοντας που μπορεί να παίζει ρόλο στην απόδοση γένους στα δάνεια ουσιαστικά είναι η σημασία που μπορεί να φέρει το ίδιο το ουσιαστικό. Για παράδειγμα, η λέξη *νεγκότσια* ή *νογκότσια* ‘συμφωνία’ από το ιταλικό *negozio* (Βεν. *negòzìo*) ‘περιστασιακές εμπορικές συναλλαγές’ δεν παίρνει τιμή γένους με βάση τη λέξη της γλώσσας-πηγής (αρσενικό), αλλά με βάση τη σημασία που φέρει. Στην Ελληνική, τα αφηρημένα ουσιαστικά που δηλώνουν πράξη/ενέργεια φέρουν γένος θηλυκό (abstract processual nouns). Σε αυτές τις περιπτώσεις προτείνουμε έναν ακόμα παράγοντα που μπορεί να επενεργεί, αυτόν της *σημασιολογικής ταξινόμησης/κατάταξης* (ontological class).

⁶ Η Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (1994: 191) χρησιμοποιεί τον όρο «σημασιολογική αναλογία».

5.3 Δομικοί Παράγοντες

5.3.1 Φωνολογικοί παράγοντες

Σε πολλές περιπτώσεις, η απόδοση γένους μπορεί να καθοριστεί από την ομοφωνία του δανείου με κάποιους λεξικούς σχηματισμούς της γλώσσας-στόχου. Σύμφωνα με τον Corbett (1991: 79), η λειτουργία των φωνολογικών κανόνων απόδοσης γένους επενεργούν περισσότερο σε περιπτώσεις ουσιαστικών με το χαρακτηριστικό [-ανθρώπινο]. Κάτι ανάλογο θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε και για ορισμένα δεδομένα στην Επτανησιακή.

Το γραμματικό γένος είναι συχνά πιο μορφολογικά σχετιζόμενο με τον ήχο της λέξης, παρά σημασιολογικά συνδεδεμένο με τη σημασία της. Στην Ιταλική, για παράδειγμα, λέξεις που τελειώνουν σε *-o* είναι τυπικά αρσενικές και λέξεις που τελειώνουν σε *-a* είναι συνήθως θηλυκές. Στην Ελληνική, λέξεις που τελειώνουν σε *-o* είναι συνήθως ουδέτερες και λέξεις που τελειώνουν σε *-a* είναι συνήθως θηλυκές. Με άλλα λόγια, και στις δύο γλώσσες το επίθημα *-a* παραπέμπει συνήθως σε ουσιαστικά θηλυκού γένους. Το επίθημα *-o* στην ΚΝΕ παραπέμπει συνήθως σε ουσιαστικά ουδέτερου γένους, ενώ στην Ιταλική σε ουσιαστικά αρσενικού γένους.

Για παράδειγμα, η επτανησιακή λέξη *απαρταμέντο* ενσωματώνεται στο σύστημα της διαλέκτου ως ουδέτερο, λόγω της ομοφωνίας των ελληνικών λέξεων που φέρουν το κλιτικό επίθημα *-o*, το οποίο σηματοδοτεί το ουδέτερο γένος. Περισσότερα παραδείγματα παρουσιάζονται παρακάτω:

(6)

α. Θηλυκά ουσιαστικά

τσαβάτα ΘΗΛ ‘οι φθαρμένες παντόφλες’ < Βεν. *zanata* ΘΗΛ

φιοριτούρα ΘΗΛ ‘μουσικό παιχνίδισμα < Ιταλ. *fioritura* ΘΗΛ ‘άνθιση’

λέτερα ΘΗΛ ‘γράμμα, αλληλογραφία, ταχυδρομείο’ < Ιταλ. *lettera*/Βεν. *lètera* ή *letara* ΘΗΛ

β. Ουδέτερα ουσιαστικά

σοκόρσο ΟΥΔ ‘βοήθεια’ < Βεν. *socórso* ΑΡΣ

τσέφο ΟΥΔ ‘άσχημο ύφος προσώπου, στριμμένη έκφραση’ < Βεν. *cefo* ΑΡΣ

απαρταμέντο ΟΥΔ ‘διαμέρισμα’ < Ιταλ. *appartamento* ΑΡΣ

αγιούτο ΟΥΔ ‘βοήθεια, στήριξη’ < Ιταλ. *aiuto* ΑΡΣ

σοσπίρο ΟΥΔ ‘αναπνοή, αναστεναγμός’ < Ιταλ. *sospiro* ΑΡΣ ‘αναστεναγμός’

Όπως παρατηρούμε στα παραπάνω παραδείγματα, δεδομένου ότι έχουμε φωνολογική ταύτιση μεταξύ των δύο επιθημάτων η λέξη *σοσπίρο* που στην Ιταλική έχει τιμή γένους αρσενικό, στην Επτανησιακή ενσωματώνεται ως ουδέτερο ουσιαστικό. Για να αφομοιωθεί η λέξη στο σύστημα απαιτείται αλλαγή του γένους από αρσενικό σε ουδέτερο με ταυτόχρονη διατήρηση της μορφής του. Κατά τον ίδιο τρόπο, οι λέξεις θηλυκού γένους διατηρούν το γένος τους, λόγω της διαγλωσσικής φωνολογικής σύμπτωσης του κλιτικού επιθηματος που σηματοδοτεί το θηλυκό. Το θηλυκό κλιτικό επίθημα *-a* ταυτίζεται φωνολογικά με το *-a* της Ιταλικής.

5.3.2 Απόδοση γένους με παραγωγικές διαδικασίες

Πολλοί συγγραφείς χρησιμοποιούν τον όρο «μορφολογικοί» κανόνες απόδοσης γένους για κανόνες απόδοσης γένους με βάση ένα συγκεκριμένο παραγωγικό πρόσφυμα, το οποίο εμφανίζεται ως κεφαλή του ουσιαστικού. Ο Corbett (1991: 34) διευκρινίζει ότι εντοπίζεται αλληλεπικάλυψη των κανόνων αυτού του είδους με τη σημασιολογία.

Ο Τριανταφυλλίδης (1963: 79, 86) εύστοχα παρατηρεί ότι οι δάνειες λέξεις που ενσωματώνονται στην Ελληνική συμμετέχουν σε διαδικασίες παραγωγής και ως εκ τούτου, δεν πρέπει να εκλαμβάνονται ως ξένες π.χ. *αρχιμασκαράς* (παραγωγικό επίθημα -άς), *μασκαρατζής* (παραγωγικό επίθημα -τζής), *μασκαρεύω* (παραγωγικό επίθημα -εύ(ω)), *μασκαραλίκι* (παραγωγικό επίθημα -ίκι) < Βεν. *mascara*.

Στα δεδομένα μας, υπάρχουν δάνεια τα οποία συμμετέχουν σε διαδικασίες παραγωγής ακολουθώντας τους κανόνες σχηματισμού της παραγωγής της ΚΝΕ. Στα συγκεκριμένα ουσιαστικά, η τιμή του γένους καθορίζεται με βάση το παραγωγικό επίθημα που είναι χαρακτηρισμένο λεξικά ως προς μία συγκεκριμένη τιμή γένους.

(7)

μοστερίτσα ΘΗΛ ‘σαύρα’ < Ιταλ./Βεν. *mostro* ΑΡΣ ‘τέρας’ (-ίτσα ΘΗΛ)

γιατσάδα ΘΗΛ ‘παγωνιά’ < Ιταλ. *ghiacciaio* ΑΡΣ ‘πάγος’ (-άδα ΘΗΛ)

γάλικο ΟΥΔ ‘γαλοπούλα’ < Ιταλ. *gallo*/βεν *galo* ΑΡΣ (-ίκο ΟΥΔ)

μπουκουνάκι ΟΥΔ < Ιταλ. *boccone*/Βεν. *bocòn* ΑΡΣ ‘κομμάτι’ (-ακι ΟΥΔ)

‘ μικρό κομμάτι’

Στα παραδείγματα παρατηρούμε, φωνολογική τροποποίηση και μεταφορά του λεξήματος με επιθηματοποίηση. Για παράδειγμα, στη λέξη *μοστερίτσα*, το παραγωγικό επίθημα -ίτσα είναι λεξικά προσδιορισμένο ως προς το θηλυκό γένος και αυτό έχει ως επακόλουθο να αποδοθεί στη λέξη το θηλυκό γένος. Ο Clyne (2003: 145) αναφέρει ότι η δυνατότητα μιας λέξης να συνδυάζεται με ένα μόρφημα που είναι φορέας μορφολογικής λειτουργίας στη γλώσσα-αποδέκτη συνιστά ‘δείκτη υψηλού βαθμού ενσωμάτωσης’.

6. Συμπεράσματα

Στο παρόν άρθρο εξετάσαμε την ενσωμάτωση ονοματικών δανείων ως προς το γένος στην Επτανησιακή. Τα συμπεράσματα που μπορούμε να εξάγουμε από την εξέταση των δεδομένων μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

(α) Στην Επτανησιακή, το ουδέτερο γένος είναι η αμαρκάριστη τιμή για τα δάνεια ουσιαστικά με το χαρακτηριστικό [-ανθρώπινο]. Σε αντίθεση με πορίσματα προηγούμενων ερευνών που αφορούν την ΚΝΕ, δείξαμε ότι στην Επτανησιακή η πρωτοτυπική κλιτική τάξη για την ενσωμάτωση των δανείων ουσιαστικών είναι η ΚΤ5, ενώ στην ΚΝΕ η ΚΤ6.

(β) Σημασιολογικοί παράγοντες, όπως το χαρακτηριστικό [+ανθρώπινο], μπορούν να συμβάλουν στην απόδοση γένους. Δάνειες λέξεις που αναφέρονται σε ανθρώπινα όντα ακολουθούν το γενικό κανόνα, σύμφωνα με τον οποίο το γραμματικό γένος ακολουθεί το φυσικό.

(γ) Η φωνολογική ομοιότητα μεταξύ των συστημάτων της γλώσσας-στόχου και της γλώσσας-πηγής μπορεί να διευκολύνει την απόδοση τιμής γένους σε ένα δανειζόμενο ουσιαστικό. Περιγράψαμε πώς οι λέξεις σε *-o* και *-a* ενσωματώνονται στη διάλεκτο ως ουδέτερα και θηλυκά αντίστοιχα, λόγω της ομοφωνίας με τα ουσιαστικά των ελληνικών κλιτικών τάξεων σε *-o* και *-a*, που συνήθως παραπέμπουν σε συγκεκριμένο γένος.

(δ) Οι δάνειες λέξεις μπορούν να αποκτήσουν τιμή γένους με βάση το μηχανισμό του *ενοσιολογικού συσχετισμού*. Πέραν από το συγκεκριμένο μηχανισμό υποστηρίξαμε ότι και τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά του σχηματισμού μπορούν να καθορίσουν το γένος του, εφόσον η γλώσσα-στόχος το επιτρέπει. Γενικότερα, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η σχέση μεταξύ μορφής και σημασίας στις λεξικές δομές φαίνεται να ρυθμίζει την προσαρμογή δανείων και την απόδοση τιμής γένους σε αυτά. Επιβεβαιώνουμε την άποψη της Aikhenvald (2006) για τη σχέση δομής και σημασίας στη γλωσσική επαφή, καθώς το γένος που αποτελεί δομικό χαρακτηριστικό αποδίδεται με βάση τη σημασία της δομής.

(ε) Μία λέξη μπορεί να αποκτήσει τιμή γένους μέσω ενός παραγωγικού επιθήματος.

Τα παραπάνω μας δείχνουν ότι η μελέτη των μορφολογικών χαρακτηριστικών των δανειζόμενων ουσιαστικών φωτίζουν σημαντικές πτυχές των μορφολογικών συστημάτων και της μορφολογικής δημιουργικότητας και επομένως, χρήζουν μελέτης. Οι ΝΕ διάλεκτοι προσφέρουν πλήθος δεδομένων για σχετικές μελέτες.

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε το κοινό του workshop *'Language contact in the light of Modern Greek morphological variation'* καθώς και την Κατερίνα Φραγκοπούλου που διάβασε το τελικό κείμενο.

7. Βιβλιογραφία

- Αγγελόπουλος Μ. (2008). *Η παλιά Κορφιάτικη γλώσσα*. Κέρκυρα: Ενημέρωση.
- Αλεξιάκης Ν. (2005). Παρατηρήσεις στη φωνητική, τη μορφολογία και τη σύνταξη του κερκυραϊκού ιδιώματος. Στο: *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα. Πρακτικά της 25^{ης} ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (7-9 Μαΐου 2004)*. Θεσσαλονίκη, 19-30.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. (1990). Το γένος των σύγχρονων δανείων της Νέας Ελληνικής. Στο: *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα-Πρακτικά της 10^{ης} ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής Α.Π.Θ.* (9-11 Μαΐου 1989-Παράρτημα), Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης, 155-177.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. (1994). *Νεολογικός δανεισμός της Νεοελληνικής. Άμεσα δάνεια από τη γαλλική και αγγλοαμερικανική μορφοφωнологική ανάλυση*. Θεσσαλονίκη.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α., Ράλλη Α. & Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου (2003) (Επιμ.). *Το γένος*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. & Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (2003). Συγχρονικές και διαχρονικές τάσεις στο γένος της ελληνικής. Στο: *Αναστασιάδη-Συμεωνίδη κ.ά. (2003)*, 13-56.

- Γαζής Ηλίας Π. (1993). *Το γλωσσάρι της Λευκάδας*. Λευκάδα: [χ.ε.]
- Ζώης Λ.Χ. (1963). *Λεξικόν ιστορικών και λαογραφικών Ζακύνθου, Β', Λαογραφικόν*, [Α' έκδ. Λεξικόν φιλολογικόν και ιστορικών Ζακύνθου, Α'-Β', Ζάκυνθος 1898-1916]. Ζάκυνθος.
- Κασιμάτης Γ. (1996). *Η επίδραση της Βενετσιάνικης γλώσσας στα Επτάνησα*. Μελέτη Φαίδρος.
- Κόλλας Ι. (1960). *Κορφιάτικα: Ειδικό δελτίο με 5000 γλωσσικούς ιδιοματισμούς της Κέρκυρας, με μερικές εικόνες*. Κέρκυρα: Αναγνωστική Εταιρεία Κερκύρας.
- Κόμης Δ.Λ. (επιμ.) (1996). *Κυθηραϊκό λεξικό. Συλλογή 10.000 λέξεων του Κυθηραϊκού γλωσσικού ιδιώματος*. Αθήνα: Εταιρεία Κυθηραϊκών Μελετών.
- Κοντοσόπουλος Ν. Γ. (2000). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. 3^η έκδ. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Πανταζάτος Δ. Ι. (2000). *Για να μη σβύσει η παλιά Κεφαλονίτικη και Θιακιά Ντοπιολαλιά*. Κεφαλονιά: Εκδόσεις Καραβίας.
- Παπαγεωργίου Λ. Ι. (1994). Γλωσσική σύγκριση Ηπείρου και Κέρκυρας. Στο: *Νεοελληνική διαλεκτολογία. Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Νεοελληνικής Διαλεκτολογίας* (Ρόδος 26-30/3/1992) (1^{ος} τόμ.). Αθήνα, 326-370.
- Πομόνης-Τζαγκλάρας Γ. Σ. (2007). *Γλωσσάριο ιδιοματισμών της αλλοτινής ζακυνθινής ντοπιολαλιάς*. Ζάκυνθος: Έντυπο ΟΕ.
- Ράλλη Α. (2003). Ο καθορισμός του γραμματικού γένους στα ουσιαστικά της νέας ελληνικής. Μια θεωρητική πρόταση. Στο: *Αναστασιάδη-Συμεωνίδη κ.ά. (2003)*, 57-99.
- Ράλλη Α. (2005). *Μορφολογία*. Αθήνα: Πατάκης.
- Σαλβάνος Γ. (1969). Το γλωσσικόν ιδίωμα των αγροτών Κερκύρας και η εξ αυτού διάσωση της εθνικής γλώσσας εν όλη τη νήσω. Στο: *Πρακτικά 3ου Πανιωνίου Συνεδρίου*. Αθήνα, 340-353.
- Σκιαδαρέσης Σ. (1959). *Κεφαλονίτικες ιστορίες, γραμμένες στο τοπικό ιδίωμα*. Αθήνα: Δίφρος.
- Στράνη Λ. (2010). *Στου αμπελιώνε τσι φουρκάδες ή ο γάμος πάει αμόντε*. Πανεπιστήμιο Πατρών: Εργαστήριο Μελέτης Νεοελληνικών Διαλέκτων.
- Τριανταφυλλίδης Μ. (1963). Ξενηλασία ή ιστοτέλεια; Μελέτη περί των ξένων λέξεων της Νέας Ελληνικής. *Άπαντα 1^{ος} τόμος*. Θεσσαλονίκη: Ι.Ν.Σ., 7-297.
- Χατζιδάκις Γ. Ν. (1907). Περί της μεταβολής του γένους των ονομάτων εν τη νεωτέρα Ελληνική. Στο: *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά (τόμ. Β)*. Εν Αθήναις: Π.Δ. Σακελλάριου, 47-70.
- Χατζιδάκις Γ. Ν. (1915). Η ανάμειξις εν τη γλώσση. *Ακαδημεικά Αναγνώσματα* (τόμ. Γ). Αθήνα: Τυπογραφείο Σακελλάριου, 103-123.
- Χριστοφίδου Α. (2003). Γένος και κλίση στην Ελληνική: Μία φυσική προσέγγιση. Στο: *Αναστασιάδη-Συμεωνίδη κ.ά. (2003)*, 100-131.
- Χυτήρης Γ. (1982). Η παρουσία της αρχαίας ελληνικής στο κερκυραϊκό ιδίωμα. *Δελτίο Αναγνωστικής Εταιρείας Κέρκυρας 19*:33-48.
- Χυτήρης Γ. (1987). *Κερκυραϊκό γλωσσάρι. Ακατάγραφες και δίσημες λέξεις*. Κέρκυρα.
- Aikhenvald A. (2003) Mechanisms of change in areal diffusion: new morphology and language contact. *Journal of Linguistics 39 (1)*, 1-29.
- Aikhenvald A. (2004). Gender and Noun Class. In: G. E. Booij, C. Lehmann, J. Mugdan and S. Skopeteas (Eds.), *Morfologie /Morphology. Ein Handbuch zur Flexion und Wortbildung/A Handbook on Inflection and Word Formation. Volume 2/2 Halbband*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1031-45.

- Aikhenvald A. (2006). Grammars in contact: A cross-linguistic perspective. In A. Aikhenvald & R. M. W. Dixon (Eds.), *Grammars in contact. A cross-linguistic typology*. United States: Oxford University Press, 1-66.
- Aksenov A. T. (1984). On the problem of the extralinguistic motivation of grammatical gender. *Voprosy jazykoznanija 1*: 14-25.
- Andrews E. (1986). A re-evaluation of the relationship between grammatical gender and declension in Modern Greek and Russian. *IJSLP 34*: 99-112.
- Aronoff M. (1994). *Morphology by Itself: Stems and Inflectional Classes*. Cambridge, MA/London: MIT Press.
- Aronoff M. (1998). Gender Agreement as Morphology. In: Booij G., Ralli A. & S. Scalise, (Eds.), *Proceedings of the first Mediterranean Conference of Morphology* (Mytilene, Greece, Sept. 19-21 1997). Patras: University of Patras, 7 -18.
- Bloomfield L. (1933). *Language*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Browning R. (1991). *Η ελληνική γλώσσα: μεσαιωνική και νέα* (3^η έκδοση, Μετάφραση Μ. Κονομή). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμα.
- Carstensen B. (1980). The gender of English loan-words in German. *Studia Anglica Posnaniensia 12*: 3-25.
- Clyne M. (1991). *Community languages: The Australian Experience*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clyne M. (2003). *Dynamics of Language Contact*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett G. (1991). *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett G. & N. Fraser (1999). Default genders. In: B. Unterbeck & M. Rissanen (Eds.), *Gender in Grammar and Cognition*. Berlin: Mouton de Gruyter, 55-98.
- Corne C. (1999). *From French to Creole: The development of new vernaculars in the French colonial world*. London: University of Westminster Press.
- Doleschal U. (1993). *Genus im Russischen*. Ph.D. Thesis. Vienna: University of Vienna.
- Dressler W. U. (1997). On productivity and potentiality in inflectional morphology. *Classnet Working Papers 7*: 3-22.
- Haspelmath M. (2008). Loanword typology: Steps toward a systematic cross-linguistic study of lexical borrowability. In: T. Stolz et al. (Eds.) *Aspects of language contact: New theoretical, methodological and empirical findings with special focus on Romanisation processes*. Berlin: Mouton de Gruyter, 43-62.
- Haspelmath, M. & U. Tadmor (2009) (Eds.). *Loanwords in the World's Languages: A Comparative Handbook*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Haugen E. (1950). The analysis of linguistic borrowing. *Language 26*: 210-231.
- Heine B. & T. Kuteva (2005). *Language Contact and Grammatical Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hickey R. (1999). On the phonology of gender in Modern German. In: Rissanen, M. and B. Unterbeck (Eds.), *Gender in Grammar and Cognition*. Berlin: Mouton De Gruyter, 621-663.
- Hockett C. F. (1958). *A Course in Modern Linguistics*. New York: Macmillan.
- Johanson L. (2002). Contact-induced change in a code-copying framework. In: Jones M. C. & E. Esch (Eds.), *Language change: The interplay of internal, external and extra-linguistic factors*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 285-313.
- Karatsareas P. (2011). *A study of Cappadocian Greek Nominal morphology from a diachronic and dialectological perspective*. Ph.D. Thesis. Cambridge: University of Cambridge.

- Matras Y. (2009). *Language Contact*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mufwene S. S. (2001). *The ecology of language evolution*. (Cambridge Approaches to Language Contact). Cambridge: Cambridge University Press.
- Myers-Scotton C. (2002). *Contact linguistics: Bilingual encounters and grammatical outcomes*. Oxford: Oxford University Press.
- Ralli A. (2012 α). Morphology in language contact: verbal loanblend formation in Asia Minor Greek (Aivaliot). In: M. Vanhove, Th. Stolz, A. Urdze & H. Otsuka (Eds.), *Morphologies in contact* (Studia Typologica). Berlin: Akademie Verlag, 177-194.
- Ralli A. (2012 β). Verbal loanblends in Griko and Heptanesian: a case study of contact morphology. *L' Italia Dialettale: rivista di dialettologia italiana* 73: 111-132.
- Ralli A. (2013). Romance verbal loans in Modern Greek Dialects. In: M. Janse, et al. (Eds.), *Proceedings of the 5th International Conference on Modern Greek Dialects and Linguistic Theory (MGDLT5)*. Patras: University of Patras.
- Stolz C. (2009). Loan word gender in Maltese, with a special focus on Gender Copy. In B. Comrie, et al. (Eds.), *Introducing Maltese linguistics. Proceedings of the first international conference on Maltese linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 321-353.
- Thomason S. (2001). *Language contact. An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Thomason S. G. & T. Kaufman (1988). *Language Contact, creolization and genetic linguistics*. Berkeley: University of California Press.
- Thornton A. (2001). Some Reflections on gender and Inflectional Class assignment in Italian. In: C. Schaner-Wolles, J. Rennison, and F. Neubarth (Eds.), *Naturally! Linguistic Studies in Honour of Wolfgang Ulrich Dressler Presented on the Occasion of his 60th Birthday*. Torino: Rosenberg & Sellier, 479-487.
- Trudgill P. (1999). Language contact and the function of linguistic gender. *Poznań Studies in Contemporary Linguistics* 35: 133–152.
- Trudgill P. (2003). Modern Greek dialects. A preliminary classification. *Journal of Greek Linguistics* 4: 45-64.
- Van Coetsem F. (1988). *Loan phonology and the two transfer types in language Contact*. Dordrecht: Foris.
- Weinreich U. ([1953] 1964). *Languages in contact* (third printing). The Netherlands: Mouton.
- Winford D. (2010). Contact and borrowing. In: R. Hickey (Ed.), *The Handbook of Language Contact*. Malden, MA/Oxford: Wiley-Blackwell, 170-187.
- Winter-Froemel E. (2008). Studying loanwords and loanword integration: Two criteria of conformity. *Newcastle Working Papers in Linguistics* 14: 156-176.